

معرفی‌های گزارشی

◀ قرآن و حدیث

◊ زبان‌شناسی توصیف ساختاری قرآن کریم

حسین شمس‌آبادی؛ چاپ اول، تهران: روزگار، ۱۴۴ ص.

از آن جایی که مطالعات زبانی در جهان عرب، تنها با نزول قرآن کریم پدیدار شد، نخستین تلاش‌ها در همین زمینه نیز، در پیوند با دین اسلام آغاز گردید «واژه» بخشی از زبان و مطالعه و بررسی چگونگی پیدایش، رشد و دگرگونی، معنا و نیز کارکردهای گوناگون واژه هم بخشی از دانش زبان‌شناسی است. هنگامی که مسلمانان به خواندن، حفظ و درک قرآن پرداختند، پیچیدگی برخی از واژگان و عبارت‌های آن، برخی را با دشواری روبه‌رو ساخت و از آن پس تفسیر لغوی قرآن به گونه‌ای که پیچیدگی و انجام قرآن را برطرف سازد، ضروری شد و نیاز به شناخت واژگان و معانی آنها شدت یافت. نگارنده در کتاب تلاش دارد تا از دید زبان‌شناسی و تنها به عنوان یک متن زبانی، قرآن کریم را بررسی و تبیین کند. مباحث مطرح شده در این کتاب از این قرار است: ساختار زبانی قرآن کریم؛ زبان‌شناسی مفهوم متن در قرآن کریم؛ قرآن کریم: زبان معیار؛ زبان آموزش و کارکرد زبانی حدیث و سیره شریف نبوی و تأثیر آنها بر ساختار ادبی.

◀ فلسفه و کلام

◊ رساله الولایه: سفرنامه سلوک

سید محمد حسین طباطبایی؛ چاپ اول، قم: مطبوعات دینی، ۲۳۲ ص.

کتاب حاضر بیان مقامات و مراحل «سیر و سلوک» عرفانی است. در این رساله ابتدا مراتب ولایت و تشکیکی بودن آن از

دیدگاه «علامه طباطبایی» بیان شده و استدلال‌ها و براهین عقلی مبتنی بر آن ارائه شده، سپس مراحل و مراتب سیر و سلوک و تذهیب نفس بر اساس مسأله ولایت تبیین گردیده است. نگارنده معتقد است که ظواهر شرایع مختلف، دارای اسرار و حقایقی است و شواهدی از آیات و روایات در این زمینه ذکر می‌نماید. وی با توجه به تشکیکی بودن مسأله ولایت آن را مخصوص انبیای الهی ندانسته و درجات پایین‌تری را در مورد سایر افراد صالح و دارای سیر و سلوک معنوی قایل شده است. وی راه وصول به سعادت و کمال در پرتو ولایت را نیز بیان کرده و ثمرات کمال و تذهیب نفس را بر شمرده است.

◊ دروس شرح اشارات و تنبیهات (ابن سینا) نمط پنجم: فی الصنع والابداع

حسن حسن‌زاده آملی؛ چاپ اول، قم: آیت اشراق، ۲۷۲ ص.

این کتاب به بحث از چگونگی «آفرینش» و مبدا «خلقت» و رابطه علت و معلول می‌پردازد. این اثر حاصل سلسله دروس آیت‌الله حسن حسن‌زاده آملی و توضیحات و تعلیقات ایشان بر «شرح اشارات» خواجه نصیر طوسی است که بعد از تصحیح و مقابله با نسخه‌های مختلف تدوین یافته است. موجودات از حیث خلقت به سه دسته تقسیم می‌شوند: ۱. موجوداتی که ابداعی‌اند و نیازی به حرکت و قوه و امکان استعدادی ندارند؛ ۲. مخترعات مسبوق به ماده بدون مدت؛ ۳. مکونات که مسبوق به ماده و مدت هستند. ابن سینا و خواجه نصیر ضمن تعریف اصطلاحات فلسفی صنع و ابداع، نحوه حدوث هر یک از این موجودات و تقدم و تأخر وجودی آنها را طی ۲۹ فصل تشریح کرده‌اند.

◊ معنای زندگی از نگاه مولانا و اقبال

ذذیر قیصر؛ چاپ اول، تهران: انتشارات تهران، ۴۴۲ ص.

هرکس زندگی را از منظری می‌نگرد. هر انسانی برای این پرسش که «معنای زندگی چیست؟» پاسخی خاص دارد، چندان

دارد و تاریخمند است. از این رو بررسی و ارائه تصویری درست از سیر تطور و بررسی تاریخی مسائل و مباحث آن نزد متکلمان، در دوره‌ها و مراحل گوناگون تاریخی لازم به نظر می‌رسد. متکلمان امامیه به رغم برخورداری از وحدت هدف و امتیاز و ویژگی مشترک در عرضه مباحث کلام، رویکردهای متفاوتی داشته‌اند. نویسنده در کتاب حاضر در پی آن است تا تطوراتی را که در کلام شیعه از نظر رویکردهای کلی و به تبع مسائل و مباحث آن از عصر غیبت تا قرن هفتم هجری رخ داده است، بررسی و تحلیل کند. بخش نخست کتاب در مباحث کلی که به منزله مقدمه بخش دوم است، دو فصل دارد. فصل نخست مطالبی درباره کلام از جمله وجه تسمیه، تعریف، موضع، غایت، هدف‌ها و روش‌های آن و فصل دوم درباره کلام شیعی است که در آن مذاهب و فرق شیعه، نقش شیعه امامی در تفکر دینی، دوره‌های تاریخی حیات فکری و کلامی آن، رویکردهای کلی و عوارض کلام شیعی بحث و بررسی می‌شود. در بخش دوم رویکردها و گرایش‌های کلان و کلی کلام شیعی بررسی می‌شود که در سه فصل: نص‌گرایی، عقل‌گرایی تأویلی و خردگرایی فلسفی عرضه شده است.

◊ فرهنگ ادیان جهان

جان راسل هینلز؛ چاپ اول، تهران: دانشگاه غیردولتی، غیرانتفاعی ادیان و مذاهب، ۹۳۲ ص.

کتاب حاضر مفاهیم، واژه‌ها و اصطلاحات ادیان مختلفی را که در جهان وجود دارد به صورت الفبایی در خود گردآورده است. در مقدمه کتاب به اجمال از محتوا و مندرجات کتاب و شیوه کار مولف سخن رفته است. در حروف (ا) و (الف) که صفحات نخست کتاب را به خود اختصاص داده نام پیامبر بزرگ اسلام حضرت ابراهیم (ع) و فیلسوفان و عارفانی چون ابن سینا و ابن عربی و شخصیت‌های بزرگ دینی ادیان شرقی و هندو، اماکن جغرافیایی و رجال سیاسی به چشم می‌خورد. واژه‌هایی چون آتش، آخرت‌شناسی، اثبات‌گرایی، آریایی، الهیات و انجمن‌های بین‌المللی و دینی هریک ذیل عناوین جداگانه‌ای گنجانده شده است. مؤلف ذیل حرف (ب) و (ت) خوانندگان را با یک سلسله واژه‌ها و مفاهیم، نام‌های رجال و اماکن جدیدتری آشنا می‌سازد. سبک و سیاق نویسنده در تدوین این دایرة المعارف که همه مدخل‌ها به اختصار معرف شده به گونه‌ای است که مخاطبان و علاقمندان به حوزه دین پژوهی به آگاهی‌های مقدماتی مفیدی در زمینه ادیان دست یابند.

که می‌توان گفت: به عدد آدمیان روی زمین، تعریفی برای زندگی وجود دارد. بنابراین تعریف زندگی مانند خود زندگی بسیار گسترده است. مولوی و اقبال معنای زندگی را در حرکت و همراه بودن با جریان زمان می‌بینند. آنان آدمی را بر بنیاد معیارهای خویش به مرتبه‌ای که شایسته شأن او به عنوان انسان است، رهنمون می‌شوند. نویسنده در کتاب حاضر علاوه بر تأثیرپذیری اقبال از مولوی در زمینه‌های نظری و عملی زندگی، دیدگاه‌های دینی آنها را که بخش عمده‌ای از تفکرشان را شامل می‌شود، مورد تجزیه و تحلیل قرار می‌دهد. وی همچنین به بسیاری دیگر از عناصر زندگی ساز نظیر آگاهی‌های اجتماعی، علمی، فلسفی، تاریخی و انسانی، از نگاه این دو دانشمند می‌پردازد. هر بخشی از این کتاب تحلیلی، بازگوکننده تأثیر مولوی بر اندیشه اقبال است. بخش نخست به جنبه روان‌شناختی زندگی دینی اختصاص دارد. در بخش دوم، زندگی دینی از منظر مابعدطبیعی مورد بررسی قرار می‌گیرد. در بخش سوم، روح راستین زندگی دینی نشان داده می‌شود که در دینی برتر تجلی می‌یابد. بخش چهارم نیز به ویژگی‌های انسان کامل و طرحی کلی از ارزش عملی او اختصاص دارد و با بحثی درباره خاتمت پیامبر پایان می‌گیرد.

◊ خدا و بشر

محمد منصور هاشمی؛ چاپ اول، تهران: کویر، ۲۰۰ ص.

مجموعه حاضر دربردارنده مقالاتی درباره جنبه‌های گوناگون درک و دریافت آدمیان از رابطه انسان با خدا است. در دو مقاله نخست این مجموعه با رویکردی پدیدارشناسانه جایگاه «خدا» در نظام فکری مسلمانان ترسیم می‌شود. در دو مقاله بعدی با عنوان‌های «تشبیه و تنزیه» و «تعطیل» درباره امکان و نحوه سخن گفتن از خدا و اوصاف او سخن به میان می‌آید. در سه مقاله دیگر ارتباط آدمیان با اوامر و نواهی الهی و چگونگی دریافت ثواب و عقاب بیان می‌شود. «تحریف» عنوان مقاله‌ای است که در آن گزارش از وضع کلام الهی در میان یهودیان و مسیحیان از نظر مسلمانان، ارائه می‌شود. در دو مقاله پایانی، نسبت حقوق بشر با حقوق دینی و عدل خدا بررسی می‌شود.

◊ سیر تطور کلام شیعه دفتر دوم: از عصر غیبت تا خواجه نصیر طوسی

محمد صفر جبرئیلی؛ چاپ اول، تهران: پژوهشگاه فرهنگ و اندیشه اسلامی، ۴۱۰ ص.

علم کلام مانند دیگر علوم، سیر تحول و تطور خاص خود را

◀ فقه و اصول

◇ جایگاه شورا در معارف اسلامی

محمدصادق غلام جمشیدی؛ چاپ اول، تهران: شرکت چاپ و نشر بین الملل، ۳۶۰ ص.

انسان موجودی اجتماعی است و سعادت دنیوی و اخروی را در رهگذر زندگی اجتماعی جست و جو می کند. مشکلات، نیازها، اهداف و آرمان‌های مشترک و بسیاری اشتراکات دیگر که برآمده از زندگی جمعی است، انسان‌ها را به همفکری و همگامی با یکدیگر واداشته است. فکر و فعل جمعی زمانی حاصل می شود که انسان‌ها به تبادل آرا و تضارب افکار روی می آورند و اصطلاحاً به شور و مشورت با یکدیگر می پردازند. در همین جهت، دین اسلام به عنوان آیینی که به سرنوشت فردی و اجتماعی و حیات دنیوی و اخروی بشر توجه کرده، برای امر «شورا» ارزش ویژه‌ای قائل است. در تأثیر این نکته، همین گفته در قرآن کافی است که می فرماید: «مشاوره مانند امر به عفو و استغفار برای جذب قلوب مردم و جلب موافقت جامعه و در نهایت حفظ مصالح اجتماعی ضروری است». نگارنده در پژوهش حاضر در پی آن است که از طریق تبیین عقلانی، مستدل، منطقی و متقن مشورت به جایگاه آن در اسلام بپردازد. بدین منظور نخست صفات و ویژگی‌های مشاوره و پس از آن ضرورت و اهمیت مشورت و محدوده شورا و کاربرد آن بررسی می شود در ادامه، نقش شورا در تعیین ولی امر مسلمین بیان می شود. در پایان شبّهات و اشکالات مطرح در این زمینه معرفی و هریک از آنها تفسیر و بیان می گردد.

◀ تاریخ و شرح حال

◇ علی (ع) و قریش

حسام شحاده؛ چاپ اول، مشهد: آستان قدس رضوی، بنیاد پژوهش‌های اسلامی، ۳۴۰ ص.

این نوشتار کاوشی در زندگانی نخستین پیشوای شیعیان حضرت علی (ع) است. آنچه از تاریخ و سیره پیامبر اکرم (ص) به دست می آید، سخنان قاطعانه‌ی ایشان در مورد ولایت عهدی و جانشینی حضرت علی (ع) است. اما در این میان نمی توان از کینه ورزی سران قریش نسبت به خاندان بنی هاشم به ویژه امام علی (ع) چشم پوشید. مطالب کتاب از دوران کودکی علی (ع) و حضور ایشان در خانه پیامبر (ص) آغاز می شود. زمانی که

علی (ع) با آموختن اخلاق محمدی و آداب زندگی از رسول اکرم (ص) توانست جایگاه ویژه‌ای نزد ایشان بیابد. نویسنده با توصیف رابطه‌ی صمیمانه پیامبر و عموزاده اش علی (ع)، نحوه موضوع گیری خصمانه قریشیان برای دگرگونی نظام رهبری و اداره مکه را شرح می دهد. همچنین در مورد ماجرای سوء قصد به جان پیامبر (ص) و آغاز سفر تاریخی ایشان به مدینه بحث می شود. چگونگی وقوع جنگ‌های احد و جمل و پیامدهای آن، روی کار آمدن خاندان بنی امیه، و اعلام رسمی خلافت و جانشینی علی (ع) در واقعه غدیر خم جزء مهم ترین موضوعات کتاب هستند.

◇ فلسفه تاریخ از دیدگاه اسلام

علی حسن زاده؛ چاپ اول، قم: زائر، ۲۸۸ ص.

نوشتار حاضر موضوع فلسفه تاریخ را از نگاه آیات و روایات مورد پژوهش قرار داده است. نگارنده در فصل نخست به تعریف تاریخ و فلسفه پرداخته و انواع فلسفه تاریخ را نام می برد. وی پس از اشاره به مسایل فلسفه نظری تاریخ در باب حرکت تاریخی انسان و جامعه، علت حرکت تاریخ، هدف و غایت و قانونمندی تاریخ و ارتباط فلسفه تاریخ با سنت الهی مطالبی ارائه می کند. مؤلف در فصل دوم به تحلیل و بررسی آرا و نظریات دانشمندان مغرب زمین در باب فلسفه تاریخ پرداخته که در میان آنان دیدگاه‌های هگل، کارل مارکس و آرنولد توین بی به چشم می خورد. عالمان و اندیشمندان مسلمان در باب فلسفه تاریخ نظریات مهم و قابل توجهی ارائه کرده اند که ابن خلدون سرسلسله این دانشمندان به شمار می رود. علامه طباطبایی و شهید مطهری بر فطری بودن دین تأکید ورزیده و این جنبه شاخص دین را عامل حرکت تاریخ دانسته اند. وی در پایان راجع به قانونمندی تاریخ و جامعه از دیدگاه کتاب و سنت بحث کرده و در یک جمع بندی از دین با عنوان مجموعه سنت های الهی نام می برد.

◇ تمدن اسلامی در عصر امویان

محمد سپهری؛ چاپ اول، تهران: امیر کبیر، ۴۲۸ ص.

اوج شکوفایی تمدن اسلامی در عصر اول عباسیان است. همین امر موجب رواج این عقیده شده که آنچه در زمینه پیشرفت و توسعه علم و تمدن اسلامی انجام شده در اثر اقدامات مفید خلفای عباسی و حمایت آنان از علم و عالمان بوده است. این دیدگاه نقش حکمرانان و مسلمانان پیش از عصر عباسیان را در راه گسترش و شکوفایی تمدن اسلامی نادیده می گیرد. لذا اگر امویان می توانستند به حاکمیت خود ادامه دهند، بی شک در این روزگار هم دستاوردهای علمی و تمدنی نزدیک به نهضت علمی و تمدنی عباسیان تحقق می یافت. چرا که در عصر امویان جنبش

خاندان دانش پرور شاذان بن خلیل به دنیا آمد و مقدمات علوم را در نیشابور فرا گرفت. فضل در سنین نوجوانی بود که هارون الرشید، خلیفه عباسی از دنیا رفت. مدتی پس از آن، همراه پدر به بغداد رفت و از دانشمندان آن دیار درس آموخت. آشنایی او با متکلمان، محدثان و فقیهان شیعی، درهایی از معرفت را بر روی گشود. وی به حضور چهار امام معصوم (امام رضا تا امام حسن عسگری «ع» رسید و احادیث فراوانی از آنان روایت کرد. فضل، ده ها کتاب در زمینه های مختلف نگاشت که اصل بسیاری از آنها از میان رفته، اما نقل قول از آنها در منابع معتبر موجود فراوان است. وی پس از عمری تلاش در دفاع از تشیع که همواره با تبعید و زندگی پنهانی همراه بود به نیشابور بازگشت و به سال ۲۶۰ هـ. ق درگذشت. کتاب حاضر به شرح زندگی و معرفی آثار فضل بن شاذان - از محدثان شیعه در قرن چهاردهم هجری قمری - اختصاص دارد.

◀ ادبیات

◊ دیروز و امروز شعر فارسی

ضیاء موحّد؛ چاپ اول، تهران: هرمس، ۱۶۴ ص.
با آغاز دورانی جدید هنرها نیز دگرگون شدند. این دگرگونی خاسته از هوسی زودگذر نبود و مبانی فلسفی و اجتماعی خود را داشت. شاعران به تدریج قالب های سنتی مانند قصیده، غزل و مثنوی را کنار گذاشتند، از وزن های عروضی نیز کم کم روی گردانیدند. مسأله توانایی یا ناتوانی سرودن شعر در این قالب ها و وزن ها نیست. این دگرگونی های ظاهری پابه پای دگرگونی های عمیق دیگری صورت می گیرد. تسلط قرن ها فلسفه افلاطونی و نوافلاطونی که شعر را در محدوده انواع و کلیات نگاه داشته بود جای خود را به تسلط فرد و نگاه فردی داد. شعر روز به روز به سمت تصویرهای حسی و ملموس کشانده شد. شکل یا فرم نیز مفهوم و مصادیق بسیار پیچیده تری پیدا کرد اما آن چه منتقدان ادبی را به فکر فرو برده وجود این همه اختلاف بنیادی میان شعر گذشته و امروز است و این که چگونه است که از شعر شاعران گذشته لذت می بریم، به آن ها استناد می کنیم و سطرهایی از آن را زینت بخش نوشته های خود می سازیم؟ کتاب حاضر دربرگیرنده بیست مقاله و دو گفت و گو در زمینه شعر و نقد ادبی است. مطالب از کلی به جزئی و از قدیم به جدید مرتب شده است. مطالب کلی مقاله هایی است در شعر و نقد با رویکردی فلسفی و نیز مقاله هایی در حافظه پژوهی، غزل و غزل سرایی، رباعی و رباعی سریان و آثار بزرگ ادبی گذشته، مقاله های دیگر به شعر و شاعران جدید ایران اختصاص دارد.

علمی، مذاهب دینی، احزاب سیاسی و مذهبی و سازمان های سیاسی، اداری و ... پیشرفت چشم گیری داشت. به هر حال، عملکرد امویان در غرب اسلامی و گسترش علوم و تمدن اسلامی و نقشی که در انتقال فرهنگ و تمدن اسلامی به جهان غرب بازی کرد، به ویژه که این دستاوردها در همان دوره ای حاصل شد که تمدن عصر عباسی در اوج شکوفایی خود قرار داشت؛ حاکی از آن است که نباید نقش مسلمانان عصر اموی را در پیشرفت مسلمانان در دو قرن نخست هجری نادیده گرفت. کتاب حاضر نخست، به بررسی و نقد منابع، شناخت و آژه ها، گستره جغرافیایی و عصر زمامداری خلفای اموی پرداخته است. سپس، ساختار جامعه اموی در قالب ساکنان، ادیان، فرق و مذاهب و طبقات اجتماعی مورد مطالعه قرار گرفته است. در ادامه، درباره علم در عصر امویان طی چند فصل با عنوان هایی چون: مراکز علم؛ علوم نقلی و ... تحقیق شده است. به دنبال آن، از پدیده ها و مؤسسات تمدنی عصر اموی نظیر: موسیقی و معماری اسلامی؛ سازمان های نظامی، قضایی و ... به تفصیل بررسی شده است. در پایان نتیجه تحقیقات در پاسخ به پرسش اصلی تحقیق: «نقش و سهم مسلمانان عصر اموی در شکل گیری علم و تمدن اسلامی چیست؟» ارائه شده است.

◊ در جستجوی دریا (مروزی بر زندگی و آثار خواجه عبدالله انصاری)

سلمان ساکت؛ چاپ اول، تهران: همشهری، ۱۴۴ ص.
سرزمین ایران و به ویژه خراسان، همواره مهد پرورش عارفان و صوفیانی بوده است که هر یک در ساختن تاریخ و فرهنگ این کشور سهمی بسزا و تأثیری ماندگار داشته اند. بی تردید یکی از این بزرگان، «خواجه عبدالله انصاری» است که تأثیرات ژرف او در حوزه های عرفان، تصوف، اخلاق و تفسیر انکارناپذیر است. او با تأثیرپذیری فراوان از قرآن و احادیث کوشید تا عرفان توأم با شریعت و تصوف همراه با آداب و سنن مذهبی را گسترش دهد و در این راه از ناملازمات روزگار و کینه ورزی های مخالفان، هیچ گاه نهراسید و حتی زحمت تبعید و رنج زندان را بر خود هموار ساخت، چرا که به آنچه در پی اش بود، یعنی پیوند استوار شریعت و طریقت، سخت باور داشت و می دانست که رستگاری انسان در دو جهان، تنها از این راه ممکن و میسر است. این کتاب کوششی در شناساندن این پیر فرزانه به نسل جوان و پویای معاصر است.

◊ فقیه نیشابور (مروزی بر زندگی و آثار فضل بن شاذان)

عبدالحسین طالعی؛ چاپ اول، تهران: همشهری، ۱۴۸ ص.
«فضل بن شاذان» حدود سال ۱۸۰ هجری قمری در نیشابور، در